

metine verdi; okul kitapları yazdı, metin neşri ve kitap tercümesiyle meşgul oldu. Beyrut'taki Cizvit (el-Âbâü'l-Yesûiyyûn) Fakültesi'nde yirmi üç yıl Arap dili ve edebiyatı, Mârûnîler'e ait Kaddîs Yûsuf Fakültesi'nde hitâbet ve belâgat dersleri verdi. Cizvitler'in *el-Beşîr* gazetesinde on beş yıl muharrirlik yaptı (1891-1906). *Akrabü'l-mevârid* adlı sözlüğün müellifi, ağabeyi Saîd eş-Şertûnî gibi aktif bir kişiliğe sahipti. Telif yöntemi, anlatım ve üslup açısından öğrencilerle gençler üzerinde büyük etki bıraktı. "Muallim" lakabıyla anılan Reşîd eş-Şertûnî, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında modern eğitim yöntemlerini uygulayan eğitimcilerin öncülerinden biri oldu. Arap grameriyle belâgatının öğretiminde talebenin vaktini boşa harcamasına yol açan eski kitaplarla karşı bir mücadele başlattı. Fransızca gramerleri esas alarak modern gramer kitapları dizisi hazırladı. Aynı yöntemle belâgat kitapları yazmak istediye de ömrü buna yetmedi. 1905 yılı sonlarında Kahire'deki Cizvit okuluna giden Şertûnî burada bir yıl kadar Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1906 yazını ailesinin yanında geçirmek üzere geldiği Lübnan'da hastalandı ve 23 Ekim 1906'da öldü, Şertûn köyündeki babasının kabri yanına defnedildi.

Eserleri. A) Telif: 1. *Mebâdî'ü'l-ʿArabiyye fi's-şarf ve'n-naḥv* (I-IV, Beyrut 1900, 1902, 1905, 1906, 1910, 1924, 1933, 1957, 1960). Arap gramerinin modern dil öğretimi yöntemlerine uygun biçimde hazırlanan ilk serilerdendir; yazıldığı zamandan günümüze kadar Lübnan, Suriye, Mısır ve Türkiye gibi ülkelerde büyük ilgi görmüştür. Eserde ilk ciltten son cilde kadar titiz bir bölümlenmeyle konular özlü anlatımdan ayrıntılara doğru gittikçe genişleyen kademeli bir yöntemle ele alınmış, bu arada örnekler ve alıştırmalarla takviye edilmiştir. Eser bu özelliklerinden dolayı uzun süre okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. 2. *Miftâḥu'l-kırâ'e ve'l-ḥaṭ ve'l-ḥisâb*. İlkokullar için modern yöntemle hazırlanan eser resimli olup güzel ahlâka yönlendirici metinler içerir (Beyrut 1909). 3. *Temrînü't-tullâb fi (kavâ'id)i't-taṣrîf ve'l-i'râb I-II*. Çok rağbet gördüğünden defalarca basılmıştır (Beyrut 1886, 1888, 1899). Eserdeki temrinlerin çözümünü içeren bir öğretmen kitabı da mevcuttur. 4. *et-Tuḥfetü'l-edebiyye fi'l-kırâ'a ti'l-ʿArabiyye* (Beyrut 1899, 1902, 1907). 5. *Nehcü'l-Mürâsele (Kitâbü'l-Mürâsele)*. Çeşitli konularda kompozisyon ve mektup örneklerinden ibarettir (Beyrut 1887). 6. *Hutbe Şenâ'iyye* (Beyrut 1897).

7. *el-Mecâmi'ü'l-Mârûniyye* (Beyrut 1904). Müellifin bunların dışında Arap dili ve edebiyatı ile Mârûnî tarihine dair yazılmamış eserleri bulunmaktadır.

B) Tercüme. Şertûnî'nin Fransızca'dan Arapça'ya olan çevirileri şunlardır: *Dû Kübiye el-Yesûî, ez-Zenbeḳatü'l-behiyye fi sîreti rehbeneti'l-Yesû'iyye* (Beyrut 1885); *Reyhânetü'l-ezhân fi sîreti Mâr Liyûs Ganzâga ve Mâr Stenslâvus Kus-tekâ* (Beyrut 1885); *et-Tevfîḳ beyne'l-ʿilm ve Sifri't-Tekvîn; Maḫḫarü's-şalâḥ fi sîreti'l-Kaddis Alfons Rodrikes el-Yesû'î* (Beyrut 1887); *Martin el-Yesûî, Târîḫü Lübnân el-kadîm* (Beyrut 1899, 1980); *Rîḡû el-Yesûî, es-Seferü'l-ʿacîb ilâ bilâ-di'z-zeheb*; *Henri Lammens, Ḥabîsü Buḫayreti Quds; er-Rihletü's-Sûriyye fi Emrika'l-vüṣṫa ve'l-cenûbiyye*; *Tüncür-cî el-Yesûî, ʿİlmü'l-felsefe*; *Kalbîs Lîñfer, Ḥitâb fi Külliyyeti'l-Kaddis Yûsuf* (Beyrut 1886); *Menâretü'l-aḳdâs* (Beyrut 1895-1896); *Târîḫü't-Tâʿifeti'l-Mârûniyye* (Beyrut 1890); *Silsiletü'l-Betarîḳati't-Tâʿifeti'l-Mârûniyye* (Beyrut 1898); *Şerḫu't-Tekrîsât ve's-Şertûniyye* (Beyrut 1902). Müellifin ayrıca *el-Beşîr, el-Meşriḳ, el-Mişbâḥ* gibi gazete ve dergilerde makaleleriyle Stefan ed-Düveyhî'nin tarih kitaplarıyla ilgili neşir çalışmaları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Filib di Tarrâzi, *Târîḫü's-şihâfeti'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1913, II, 153; L. Şeyho, *el-Maḫṫûṭâtü'l-ʿArabiyye li-ketebeti'n-Nasrâniyye*, Beyrut 1924, s. 123; Serkis, *Mu'cem*, I, 1111; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 24; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Beyrut 1414/1993, I, 716; Antûn Cümeyyil, "Mebâdî'ü'l-ʿArabiyye", *el-Meşriḳ*, IX/17, Beyrut 1906, s. 815-817; L. Ş., "Miftâḥu'l-Kırâ'e", a.e., XI/2 (1908), s. 877; a.mlf., "Miftâḥu'l-Kırâ'e", a.e., XII/2 (1909), s. 793; E. R., "Mebâdî'ü'l-ʿArabiyye", a.e., XIV/1 (1911), s. 75; Mahbûb el-Hürî eş-Şertûnî, "Ḥayâtü'l-eḫaveyn", *Mecelletü'z-Zühûr*, III, Kahire 1999, s. 316-318; Emîl Ya'kûb, "eş-Şertûnî, Reşîd", *Mv.AU*, XIV, 308-310.

İSMAİL DURMUŞ

ŞERTÛNÎ, Saîd b. Abdullah (سعيد بن عبدالله الشرتوني)

Saîd b. Abdillâh b. Mihâil b. İlyâs
b. el-Hürî eş-Şertûnî
(1849-1912)

Akrabü'l-mevârid adlı
Arapça sözlüğüyle tanınan
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Lübnan'ın Cebelilübnan vilâyetine bağlı Şûf kazasının Şertûn köyünde doğdu. Arap dili ve edebiyatı âlimi Reşîd eş-Şertûnî'nin ağabeyidir. On üç yaşına kadar mek-

Saîd
b. Abdullah
eş-Şertûnî

tebe gidemedi. 1862'de Abeyh köyünde Amerikalılar'a ait bir okulda iki yıl kadar öğrenim gördükten sonra Yukarı Lübnan'daki Sûkulgarp şehrinde İlyâs es-Salîbî mektebinde coğrafya, matematik, Arapça ve İngilizce dersleri alarak tahsilini tamamladı. Katolik Rum okulu Ayntirâz'a hoca olarak tayin edildi; beş yıl bu okulda ders verdi. Ardından Dimaşk'a gitti ve 1875 yılına kadar farklı mekteplerde Arap dili ve edebiyatı başta olmak üzere çeşitli dersler okuttu. Daha sonra Beyrut'a geçerek el-Yesûiyye (Külliyetü'l-âbâil'l-Yesûiyyîn), el-Batrîrikiyye ve el-Hikme gibi ruhban mektepleriyle bir rahibe okulu olan Medresetü'n-Nâsıra'da öğretime devam etti. Bu arada Katolik matbaasında mu-sahhihlik yaptı. Onun temel eserleri tanınmasında ve ilmî birikiminde bu görevinin önemli rolü olmuştur. Uzun yıllar sürdürdüğü hocalığı sırasında konuların ayrıntılarına dalması ve öğrencilerin düzeyine inmemesi sebebiyle başarılı olamadığı kaydedilir. Telif hayatı ailesini ziyarete gittiği Şiyâh köyünde ölümüne kadar devam etti (18 Ağustos 1912). Zeki, çalışkan, araştırmayı seven bir kişiliğe sahip olan Saîd eş-Şertûnî daha çok kendi gayreti ve çalışmalarıyla yetişmiş, kuvvetli hafızası sayesinde geniş bir birikime sahip olmuştur. Aynı zamanda şair olan Şertûnî şiirlerinde ve diğer eserlerinde açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Ahmed Fâris eş-Şidyâk için kaleme aldığı mersiye meşhurdur. Şertûnî çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarıyla döneminde Lübnan'daki edebî, kültürel ve sosyal gelişmeler üzerinde etkili olmuştur. Eleştirmenlik yönü de olan Şertûnî'nin Ahmed Fâris eş-Şidyâk, Yûsuf el-Esir ve İbrâhim el-Ahdeb ile karşılıklı eleştirileri mevcuttur.

Eserleri. 1. *es-Sehmü's-şâ'ib fi taḫṫi'eti Gunyeti't-tâlib*. Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın eserine yazdığı tenkidtir (Beyrut 1874). 2. *eş-Şihâbü's-sâḳub fi şinâ'ati'l-kâtib*. Çeşitli konulardaki mektup örneklerinden

oluşmaktadır (Beyrut 1884). **3. Akrebü'l-mevârid*** *fi fuşâhi'l-'Arabîyyeti ve's-şevârid*. Müellif sözlük kısmı, şahıslar ve terimler kısmı ile ek olmak üzere üç bölüm halinde tasarladığı eserin birinci ve üçüncü bölümünü yazabilmiş, ikinci bölümünü yazmaya ömrü yetmemiştir. Temel kaynakların taranmasıyla ortaya çıkarılan, aslen Arapça olmadığı kabul edilen, diğer sözlüklerde bulunmayan veya bu özelliklerine işaret edilmeyen kelimelerin de (şevârid) yer aldığı eserde Şertûnî bizzat tesbit ettiği kelimelerin yanına kendi adına işaretle “س” harfi koymuştur. Eser ve zeyli üç cilt halinde basılmıştır (Beyrut 1889-1893, 1992). **4. el-Mu'in fi şinâ'ati'l-inşâ'**. Kompozisyon usulüne dair olan eser biri öğrenciler (Beyrut 1889) ve biri öğretmenler (Beyrut 1899) için olmak üzere iki kitap şeklinde yazılmıştır. **5. el-Ğuşnû'r-rafib fi fenni'l-ḥaṭib**. **6. Hadâ'iku'l-menşûr ve'l-manzûm**. Birinci cildi basılmıştır (Beyrut 1902). **7. Necdetü'l-yerâ'**. Konulara göre düzenlenmiş bir sözlüktür (Beyrut 1905). **8. Meṭâli'u'l-aḍvâ' fi menâhi-ci'l-küttâb ve's-şu'arâ'**. Güzel yazı yazma kurallarını misallerle öğretmek için kaleme alınmıştır (Beyrut 1908). **9. es-Seferrü'l-'aceb ('acb) fi bilâdi'z-zehab**. Şertûnî ayrıca Ebû Zeyd el-Ensârî'nin *en-Nevâdir fi'l-luğa* adlı eserini neşretmiştir (Beyrut 1894).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu'cem*, I, 1112-1113; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 769; *Hedîyyetü'l-'ârifin*, I, 393; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 226; C. Zeydân, *Âdâb*, IV, 241; A. J. Gully, “al-Şartûnî”, *El² Suppl.* (İng.), s. 724-725; Hulûsi Kılıç, “Akrebü'l-mevârid”, *Dîa*, II, 289; İbrâhîm Abdullah, “eş-Şertûnî”, *el-Meusu'atü'l-'Arabîyye*, Dimaşk 2005, XI, 629-630; Abdülğani Ebû'l-Azm, “eş-Şertûnî”, *Mu.AU*, XIV, 310-312.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

ŞER'U MEN KABLENÂ

(شَرع من قبلنا)

Hiz. Muhammed'den
önceki peygamberler vasıtasıyla
bildirilen dinî hükümler.

Sözlükte “bizden öncekilerin şeriatı / şeriatları” anlamına gelen **şer'u men kablênâ** (**şerâiu men kablênâ**) tabiri fıkıh usulünde, Hiz. Muhammed'den önceki peygamberler vasıtasıyla bildirilen dinî hükümlerin müslümanlar bakımından geçerli ve bağlayıcı sayılıp sayılmadığını ele alan bölümün adı olup bu kapsamdaki hükümlerin bir kısmı bazı usul âlimleri tarafından belirli şartlar altında edille-i şer'iyeden

kabul edilir. **eş-Şeriatü's-sâlife / eş-şerâiu's-sâlife**, **eş-şeriatü's-sâbika / eş-şerâiu's-sâbika** vb. adlarla da anılan bu delil fıkıh usulü eserlerinde genellikle sünnet delili, ictihad, istishâb gibi konuların yakınında yahut geçerliliği tartışmalı olan deliller arasında incelenir. Bu husustaki tartışmalarda nesih kavramı, özellikle İslâmiyet ile önceki dinler arasındaki nesih ilişkisi, Kitap ve Sünnet'in önceki dinlere ait hükümleri neshinin keyfiyeti meseleleri ayrı bir önem taşıdığı için bazı eserlerde nesih bahsinin bir devamı şeklinde ele alınır. Birçok usul âlimi, bu konudaki görüşleri temellendirmek üzere Resûl-i Ekrem'in peygamberlik öncesinde başka bir peygamberin dinine göre amel edip etmediği meselesini ele alır. Buna olumlu cevap verenler bazı âyet ve hadisleri delil göstererek ya Âdem, Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, İsâ isimlerini tasrih etmek suretiyle Hiz. Muhammed'in belirli bir peygamberin dinine uyduğunu ya da onun izlediği yolun bütün peygamberlerin dinine uygun bulunduğunu söyler. Karşı görüş sahipleri Hiz. Muhammed'in tâbi değil metbû olduğu, böyle bir ittibân vukuu halinde bu bilginin nakledilmiş olması icap edeceği vb. gerekçelerle onun başka bir peygamberin dinine uymuş olmasını muhtemel görmez. Diğer bir grup ise aklen mümkün olsa da Resûlullah hakkında böyle bir mükellefiyetin fiilen varlığı konusunda delil bulunmadığı için bir hüküm vermenin doğru sayılmayacağı kanaatindedir (görüş sahipleri ve meselenin pratik değeriyle ilgili eleştiriler için bk. Şevkânî, s. 398-400). Esasen Serahsî'nin belirttiği üzere bu mesele usulü't-tevhîdle ilgili olup usulü'l-fıkıhta şer'u men kablênâ bahsinde ele alınması gereken, önceki ilâhî dinlere ait hükümlerin müslümanlar bakımından geçerliliğini sürdürüp sürdürmediği konusudur (*el-Uşûl*, II, 100).

Şer'u Men Kablênâ Konusundaki Görüş Ayrılığının Çerçevesi. Bu konudaki tartışmaların pratik sonucunu belirleyebilmek için öncelikle Hiz. Muhammed'den evvelki peygamberler vasıtasıyla bildirilen dinî hükümlerin müslümanlar nazarındaki bilgi değerini ele almak gerekir. Bu bağlamda habere dayanan bir bilgi söz konusu olduğundan haberin onu bildirene nisbetinin sahih olup olmadığının tesbit edilmesi öncelikli bir öneme sahiptir. İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah tarafından Hiz. Muhammed'e tebliğ edilen şekline uygunluğu hususunda ileri sürülebilecek iddia ve tereddütleri inceledikten sonra Hiz. Osman tarafından çoğaltılarak bazı şehirle-

re yollanan ve “imam” adı verilen mushaf-taki içeriğin kesin bilgi sağlayıcı özellikte olduğu noktasında fikir birliğine varmış, Hiz. Peygamber'e nisbet edilen hadislerin bilgi değerini de bunların rivayet özelliklerine göre tasnif edip sahih olanları bu nitelikte olmayanlardan ayırt etmiştir. Hiz. Muhammed'den önceki peygamberlere bildirilenleri ise bu açıdan bir değerlendirmeye tâbi tutma imkânı bulunmadığından şer'u men kablênânın hüccet olma değerini kabul edenler dahil bütün fakihler, Kitap ve Sünnet'te zikredilmemiş önceki ilâhî tebliğlerin müslümanlar bakımından geçerlilik ve bağlayıcılığından söz edilemeyeceği hususunda ittifak etmiştir. Bu noktada görüş birliği bulunmadığını düşündüren bazı nakiller aşağıda ele alınacaktır. Buna göre teorik planda konuya farklı bakışlar yapılmış olsa da pratikte hüccet sayılıp sayılmayacağı tartışılan şer'u men kablênâyı önceki ilâhî dinlere ait olup Kur'ân-ı Kerîm'de veya Hiz. Peygamber'in hadislerinde zikri geçen hükümler şeklinde sınırlandırmak ve bunları hüccet değeri bakımından üç gruba ayırmak mümkündür.

1. Müslümanlar bakımından mensuh olduğuna dair delil bulunanlar. İslâm âlimleri bunların müslümanlar hakkında geçerli sayılmadığı hususunda fikir birliği içindedir. Meselâ En'âm sûresinin 146. âyetinde zikredilen yiyecekler konusundaki yasakların müslümanlar açısından söz konusu olmadığı noktasında görüş ayrılığı yoktur; zira bu âyetteki yasağın taşkınlıkları yüzünden yahudiler için konduğu belirtildiği gibi bir önceki âyetle ve diğer delillerde yasaklananlar arasında bunlar yer almamaktadır. Bu gruba giren hükümlerin sünnette mevcut bir örneği, önceki ilâhî dinlerin aksine (meselâ yahudi şeriatında savaşta ele geçirilen şehirdeki bütün malların yakılarak yok edilmesi hükmü için bk. Tesniye, 13/15-17) Hiz. Peygamber'e ve ümmetine ganimet alma izni verilmesidir (Buhârî, “Teyemmüm”, 1). 2. Müslümanlar bakımından yürürlükte kaldığına dair delil bulunanlar. İslâm âlimleri bunların müslümanlar hakkında da geçerli olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Meselâ, “Ey iman edenler! Sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi sakınasınız diye sizin üzerinize de sayılı günlerde oruç yazıldı” meâlindeki âyetle (el-Bakara 2/184) belirtilen oruç farzasının müslümanlar bakımından da yürürlükte bulunduğu noktasında görüş ayrılığı yoktur. Bu gruba giren hükümlerin sünnette yer alan bir örneği kurbanın meşruiyetidir. Zira Re-